

Biodiverzita - ochrana fytofundu CHKO Slovenský kras

Cieľom globálnej stratégie trvale udržateľného života na Zemi a zachovania biodiverzity je zabezpečiť podmienky existencie génovo zakódovanej rozmanitosti životných foriem, ktoré vznikli v priebehu evolúcie. Takto vytýčené úlohy v druhovej ochrane (genofond, biodiverzita) a ochrana rastlinných spoločenstiev (biotopy, integrita ekosystémov) výrazne presahujú doterajšie postavenie a chápanie ochrany prírody. Posúvajú tradičnú ochranu prírody z defenzívnej pozície k ofenzívnemu úsiliu, ktoré rieši uspokojovanie spoločenských potrieb z biologických zdrojov, súčasne so zabezpečovaním trvale udržateľného organického bohatstva Zeme.

Územie CHKO Slovenský kras, ktoré bolo r. 1976 vyhlásené za biosférickú rezerváciu a zaradené do projektu UNESCO/MAB, stalo sa predmetom výskumu v rámci úlohy „Ochrana prírody a jej zložiek“, koordinovanej Ústredím štátnej ochrany prírody. Právom mu patrí zvýšená pozornosť i v súčasnosti pri rozpracúvaní záverov prijatých stratégií.

Kvetena CHKO Slovenský kras predstavuje floristicky najbohatšiu oblasť Slovenska i strednej Európy. Jej pestrosť podmieňuje geografická poloha na styku dvoch floristicky rôznych oblastí (Pannonicum a Carpaticum occidentale), ich rozdielna geologická stavba (mohutné komplexy vápencov, dolomitov krasu a kryštalinikum rudohoria), rozmanitosť krasového reliéfu, inverzia klímy v hlbokých tiesňavách a veľká diverzita ekotopov, ktoré vytvorili vhodné podmienky na vznik endemitov a zachovanie rôznych reliktov flórogenézy tohto územia. Charakterizuje ju dominancia druhov xerothermného planárneho až kolínneho stupňa panónskej oblasti a ich prelínanie s montánnou zložkou karpatskej flóry.

Toto územie je významné predovšetkým výskytom **endemických a subendemických taxónov**, ktorých areál rozšírenia sa viaže na určitý floristický okres, prípadne ich výskyt doznieva v okolitých regiónoch:

hloh domický - *Crataegus domicensis* Hrabětová-Uhrová,
hloh silický - *Crataegus x siliciensis* (Hrabětová-Uhrová) Baranec,
hloh jednosemenný pravý plešivský - *Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna* var. *plesivicensis* (Hrabětová-Uhrová) Baranec,
chudóbka Klásterského - *Draba klasterskyi* Chrtok,
jarabina bukovská - *Sorbus bükkensis* (Soó) Kárpáti,
jarabina Haszlinzského - *Sorbus haszlinzskiana* (Soó) Májovský
jarabina Huljákova - *Sorbus huljakii* Kárpáti,
jarabina Tuzsonova - *Sorbus tuzsoniana* Kárpáti,
jarabina Zolyomiho - *Sorbus zolyomii* (Soó) Kárpáti,
rumenica turnianska - *Onosma tornense* Jávorka,
sinokvet mäkký veľkoubořový - *Jurinea mollis* (L.) Reichenb. subsp. *macrocalathia* (C. Koch) Soó.

Druhú významnú skupinu tvoria **taxóny, ktoré sa v rámci flóry Slovenska vyskytujú len na území Slovenského krasu**. Mnohé z nich patria k panónskym endemitom alebo v tomto okrese dosahujú severnú hranicu svojho rozšírenia:

farbovník azovský - *Isatis maoetica* DC.,
feruľa Sadlerova - *Ferula sadlerana* Ledeb.,
jarabina Budaiova - *Sorbus budaiana* Kárpáti a ďalšie druhy z okruhu *Sorbus aria* agg.,
klinček včasný peristý - *Dianthus hungaricus* Pers. subsp. *pseudopraecox* (Novák) Kmeťová,
kozinec mechúrikatý belavý - *Astragalus vesicarius* L. subsp. *albidus* (Waldst. et Kit.) Rübél,
nátržník Blokenov - *Potentilla x blockiana* Borhidi,
nátržník Soóv - *Potentilla x sooi* Borhidi et Isépy,
nevädzovník úzkolistý Fritschov - *Colymbada grinensis* (Reuter) Holub subsp. *fritschii* (Hayek) Dostál,
očianka hrebenitá - *Euphrasia pectinata* Ten.,
ostrevka dlhosteblová - *Sesleria heufflerana* Schur.,
ostrevka krasová - *Sesleria x karstiensis* Domin,
ostrica krátkošijová - *Carex brevicollis* DC.,
pamajorán obyčajný páperistý - *Origanum vulgare* L. subsp. *barcense* (Simk.) Soó,
poniklec Valentinov - *Pulsatilla x valantiana* J. Wagner,
prerastlík kosákovitý širokolistý - *Bupleurum falcatum* L. subsp. *dilatatum* (Schur) Soó,
sezelovka smldníkovitá - *Gasparrinia peucedanoides* (Bieb.) Thell.,
veronikovec vstavačovitý karpatský - *Pseudolysimachion orchideum* (Crantz) T. Wraber subsp. *carpaticum* Dostál.

Krasový fenomén územia sa prejavuje v dominancii xerothermnej flóry, kde prevládajú **druhy kontinentálnej až mediteránnej oblasti** (ponticko-sarmatské, ponticko-panónske, ilýrsko-panónske, panónsko-karpatské):

Astra spišská - *Aster amelloides* (Besser) Májovský,
 bezobalka sivá - *Trinia glauca* (L.) Dumort.,
 cesnak žltý - *Allium flavum* L.,
 ďatelina šarišská - *Trifolium sarosiense* Hazslinszky,
 hadinec červený - *Echium russicum* J.F.Gmel.,
 hlaváčik jarný - *Adonis vernalis* L.,
 hrachor panónsky kopcový - *Lathyrus pannonicus* (Jacq.)
 Garcke subsp. *collinus* (Ortm.) Soó,
 hrdobárka horská panónska - *Teucrium montanum* L.
 subsp. *pannonicum* (A. J. Kerner) Domin,
 chlpiák veľkokvetý - *Pilosella macrantha* (Ten.) F. W. et
 C. H. Schultz,
 iskerník ilýrsky - *Ranunculus illyricus* L.,
 iskerník uhorský - *Ranunculus hungaricus* Soó,
 jazýčkovec jadranský - *Himantoglossum adriaticum* Bau-
 man,
 ježibaba belasá rusínska - *Echinops ritro* L. subsp. *ruthe-
 nicus* Marsch. (Bieb.) Nyman,
 kavyľ pôvabný - *Stipa pulcherrima* C. Koch,
 klasovec sivastý - *Asyneuma canescens* (Waldst. et Kit.)
 Grieseb et Schenk,
 kosatec bezlistý uhorský - *Iris aphylla* L. subsp. *hungarica*
 (Waldst. et Kit.) Hegi,
 kostrava panónska - *Festuca pannonica* Wulf. ex Host,
 kručinkovec položený - *Corothamnus procumbens*
 (Waldst. et Kit.) K. B. Presl,
 krupinka obyčajná - *Crupina vulgaris* Cass.,
 kukučka vencová - *Lychnis coronaria* (L.) Ders.,
 ľanolistok Dollinerov - *Thesium dollineri* Murb.,
 modrica širokolistá - *Muscari botryoides* (L.) Müller,
 peniažtek slovenský - *Thlaspi jankae* Kerner,
 psojazyk uhorský - *Cynoglossum hungaricum* Simk.,
 púpava slovenská - *Taraxacum slovacum* Klášterský,
 pyštek najužší *Linaria angustissima* (Loisel.) Borbás,
 rumenica Visianiho - *Onosma visianii* Clementi,
 stepnatka úzkolistá - *Eremogone micradenia* (Smirnov)
 Ikonnikov,
 škumpa vlasatá - *Cotinus coggygria* Scop.,
 včelník rakúsky - *Dracocephalum austriacum* L.,
 zimozelen bylinná - *Vinca herbacea* Waldst. et Kit.,
 zlatofúz južný - *Chrysopogon gryllus* (L.) Trin.,
 zlatovlások obyčajný - *Crinitina linosyris* (L.) Soják,
 žltuška smradľavá - *Thalictrum foetidum* L., a mnohé iné
 taxóny.

Ďalšiu skupinu tvoria **horské druhy**, z ktorých mnohé pat-
 ria k západokarpatským endemitom (subendemitom) alebo
 k druhom s boreálnym a arкто-alpínskym rozšírením:

Skalničnik srstnatý (*Jovibarba hirta* subsp. *glabrescens*)
 Ruménica Visianiho (*Onosma visianii* Clementi)

Arábka alpská - *Arabis alpina* L.,
 cesnak zlatožltý bledý - *Allium xanthicum* Grieseb. et
 Schenk subsp. *pseudochroleucum* (Schur) Májovský,
 dvojštitok hladkoplodý uhorský - *Biscutella austriaca*
 Jacq. subsp. *hungarica* (Soó) Peniažteková,
 horcovník luskáčovitý - *Pneumonanthe asclepiadea* (L.)
 F. W. Schmidt,
 chvostík jedľový - *Huperzia selago* (L.) Mart.,
 jazyk jelení - *Phyllitis scolopendrium* (L.) Newman,
 kamzičník rakúsky - *Doronicum austriacum* Jacq.,
 kortúza Matthioliho - *Cortusa matthioli* L.,
 kurička vápencová - *Mínuartia langii* (Reuss) Holub,
 kýchavica Lobelova - *Veratrum lobelianum* Bernh.,
 peniažtek modrastý tatranský - *Thlaspi coerulescens* J. et
 C. Presl subsp. *tatrense* (Zapal) Dvořáková,
 plamienok alpský - *Clematis alpina* (L.) Mill.,
 poniklec prostredný - *Pulsatilla subslavica* Futák,
 prvosienska holá karpatská - *Primula auricula* L. subsp.
hungarica (Borb.) Soó,
 smrečinovec plazivý - *Goodyera repens* (L.) R. Brown,
 soldanelka pahorská - *Soldanella pseudomontana* F. K.
 Meyer,
 šafrán rôznofarebný - *Crocus discolor* Reuss,
 škarda Jacquinoва - *Crepis jacquinii* Tausch,
 zubačka žliazkatá - *Dentaria glandulosa* Waldst. et Kit.,
 zvonček karpatský - *Campanula carpatica* Jacq.,
 vaieriána trojená rakúska - *Valeriana tripteris* L. subsp.
austriaca Walter,
 vemeniček zelený - *Coeloglossum viride* (L.) C. J. Hart-
 man,
 vudsia skalná - *Woodsia ilvensis* (L.) L. Brown a iné.

O mimoriadnych botanických hodnotách tohto územia svedčí výskyt 72 taxónov chránených rastlín, čo tvorí 60 % z celkového počtu druhov uvedených vo Vyhláske č. 211/1958. Rozpracovaním Zoznamu vyhynutých, endemických a ohrozených taxónov vyšších rastlín flóry Slovenska (Maglocký, 1983) sme v tejto oblasti zistili:

Kategória A - vyhynuté, nezvestné taxóny: 1 (2 potvrdené)
 Kategória B - endemity subendemity: 72
 Kategória C - vzácne a ohrozené taxóny: 416

Zabezpečenie druhovej ochrany významných elementov flóry (Flóra Slovenska II-IV, Májovský, Murín a kol., 1987; Dostál, 1989) si vyžiadalo vypracovanie regionálneho Zoznamu vyhynutých, endemických, vzácných a ohrozených taxónov CHKO Slovenský kras. Z celkového počtu vyše 1400 taxónov vyšších rastlín, evidovaných v kartotéke CHKO, predstavujú v ňom endemity (subendemity) 6,1 %, vzácne a ohrozené rastliny 30,8 %.

Hlaváčik jarný (*Adonis vernalis* L.)

Tab. Zastúpenie jednotlivých skupín v Zozname vyhynutých, endemických, vzácných a ohrozených taxónov CHKO Slovenský kras

Kategória	Taxóny	Počet
A	vyhynuté, nezvestné	4
B I	endemity Slovenského krasu	11
B II	endemity panónskej oblasti	31
B III	západokarpatské, karpatské endemity	24
B IV	kritické endemity	18
C	vzácné a ohrozené	432

Zachovanie genofondu floristicky tak bohatého a významného územia si vyžaduje prijat ďalšie opatrenia na ochranu taxónov, biotopov a ekosystémov, nielen v oblasti druhovej (genofondové plochy, osobitné režimy ochrany), ale aj územnej ochrany (maloplošné chránené územia). Zdôrazňuje potrebu zamerať sa na prevenciu degradácie významných ekosystémov, na obnovu vymiznutých druhov na ich pôvodných stanovištiach (in situ), na záchranu genetických zdrojov rastlín v botanických záhradách (ex situ) a na poznanie komplexných vzájomných vzťahov medzi prírodnými a pozmenenými ekosystémami.

Literatúra

- Dostál, J., 1989: Nová květena ČSSR. Praha.
 Maglocký, Š., 1983: Zoznam vyhynutých, endemických a ohrozených taxónov vyšších rastlín flóry Slovenska. Biológia (Bratislava), 38, 9, p. 825-852.
 Májovský, J., Murín, A. a kol., 1987: Karyotaxonomický prehľad flóry Slovenska, Bratislava.